

MIREN ETXEZARRETA

De la globalització al model autocentrat

Un canvi de model econòmic implica abordar la relació externa de les economies. En aquesta proposta, Miren Etxezarreta aposta per un model autocentrat abans que globalitzat.

PER MIREN ETXEZARRETA 1 DE JULIOL DE 2020 CAPITAL-TREBALL

El capital sempre necessita expandir-se, i el seu domini s'ha ampliat des que el capitalisme es va consolidar com un sistema econòmic. Des de l'últim terç del segle XX, la globalització, l'expansió del capitalisme pel món sencer amb el mínim de controls, dominava el món. Es deia que era l'única estratègia possible i adequada. I era anatema oposar-se a aquesta.

Recentment, no obstant això, es van començar a expressar algunes ineficiències de la globalització. Primer, poques i febles, però apareixien alguns comentaris negatius. Després, l'arribada de Trump a la Casa Blanca la va posar en qüestió obertament, encara que anés per raons xovinistes i errònies. I, finalment, l'aparició i desenvolupament del coronavirus va conduir al fet que parts creixents de l'opinió pública es preguntessin si la globalització havia estat una estratègia adequada. Sembla que ara es pot plantejar la cerca d'una política econòmica alternativa.

És a dir, que entre els problemes que s'anaven percebent en la globalització, el pes de Trump i els seus similars (Johnson, Bolsonaro, etc) i el coronavirus, hi ha uns certs corrents d'opinió que esperen que el sistema si bé no canviarà radicalment, sí que pot experimentar una millora cap a un sistema més solidari i humà. I es busquen alternatives que condueixin a això.

Es proposa aquí la conveniència de potenciar un desenvolupament autocentrat, un model econòmic que pugui conduir a una societat a aconseguir el benestar per a la majoria de la població. Per a això es proposa abandonar el model globalitzador en què el sector exterior — competitivitat global i exportacions— sigui el motor del creixement i establir l'ocupació i la demanda interna com a eix central de l'activitat econòmica. És a dir que sigui la satisfacció de les necessitats de la població allò que guï l'activitat econòmica del país. Atès que

l'ocupació és l'element fonamental que proporciona els ingressos necessaris per a la vida de la ciutadania, és l'ocupació el que ha de constituir el punt d'ancoratge central. L'ocupació no seria el subproducte d'una hipotètica competitivitat global, sinó l'objectiu central de l'activitat econòmica. Els ingressos que aquesta proporcionari generarien la demanda interna que constituirà el vector fonamental que orienti la vida econòmica. L'activitat econòmica, l'ús de la població i la demanda interna constituïran el nucli de la vida material de la comunitat. S'ha de començar a pensar en models autocentrats, on tot no depengui del que succeeixi en els mercats mundials.

Foto: Flickr – Lars Plougmann

Això no ha de significar que s'ignori l'àmbit exterior sinó que aquest sigui orientat i regulat com un element important però complementari de l'activitat econòmica del país. En un model autocentrat el sector exterior pot requerir una regulació de les transaccions externes, de capitals, productes i tecnologies que fins i tot pot implicar un cert grau de proteccionisme, que ha estat considerat intolerable i inviable en la teoria però s'ha utilitzat i s'utilitza en la pràctica pels països més poderosos. Pot també tenir interès l'estudi de les possibilitats que pugui oferir el tema de la integració regional suprarestatat (UE, Mercosur,...) però sense que un projecte d'integració serveixi per a

revertir de nou en un model que prioritzi la inserció en l'economia mundial a través de la regió.

Dur a terme aquest model requerirà una gran transformació en l'organització econòmica. No serà suficient deixar que sigui el mercat (en la seva majoria mercats oligopòlics i controlats per empreses privades d'enorme poder) el que determini les decisions de la vida econòmica de la població sinó que un model autocentrat requereix una economia planificada amb un paper subordinat, encara que important, per a l'activitat privada: El que requereix una planificació/programació econòmica fortament innovadora, diferent dels sistemes planificadors basats en les institucions polítiques conegudes fins ara, per contra, exercida incloent una àmplia representació de les forces socials. És necessària una interacció eficaç de programació i mercat en la qual la primera, prioritària, compleixi la funció de dur a terme i donar coherència i eficàcia a les grans decisions socials i la segona constitueixi l'instrument d'expressió de les preferències individuals.

És prioritària una política productiva (industrial i agrària) dinàmica que asseguri la producció i subministrament dels béns essencials per a la vida quotidiana.

És important precisar des d'ara que aquest model ni remotament vol implicar una situació xovinista, estreta, «a la Trump», allunyada de l'internacionalisme social. Es tracta d'establir unes mesures concretes que constitueixin un eix central per a l'activitat econòmica d'un país però amb una perspectiva oberta, internacional, solidària, respecte a les persones i els països del món, i, així mateix, una complementarietat econòmica internacional a través de les relacions globals, però amb l'objectiu central situat en la planificació del benestar de la població, des del qual s'hauran d'expandir les relacions externes i no esperar que siguin aquestes les que impulsin, sota l'ègida del

mercat, el benestar social. Un model autocentrat, ni autàrquic ni xovinista.

Aquest model de creixement suposa també situar el tema de la distribució de la renda en un lloc prioritari. Els aspectes salarials, fiscals i de despeses públiques que incideixen en la distribució passen, per tant, a constituir un dels elements crucials de tot el model. Deixar-les a les meres decisions dels poders asimètrics del mercat és una irresponsabilitat les conseqüències negatives de la qual no se solen avaluar adequadament.

La distribució de la renda no ha d'estar únicament basada en els ingressos i despeses individuals, sinó que pot ser més eficient i equitativa si una part substancial de la mateixa es recolza en la creació d'un ampli Estat del Benestar que desenvolupi el consum col·lectiu i asseguri a la població els serveis socials essencials com a salut, educació o habitatge. Cal dirigir-se no sols a mantenir les prestacions socials actuals sinó a potenciar-les, millorar-les i ampliar-les.

Una altra manera de generar la demanda interna necessària per a estimular l'activitat econòmica seria recorrent a un sistema de transferències públiques que asseguressin a la població una certa capacitat de compra (renda bàsica universal).

És prioritària una política productiva (industrial i agrària) dinàmica que asseguri la producció i subministrament dels béns essencials per a la vida quotidiana. Al costat de la producció de béns públics a través de la millora de l'Estat del benestar. Així mateix, el subministrament de béns que necessàriament hagin de venir de l'exterior (com el petroli o altres béns essencials) haurien d'assegurar-se per mitjà de compres externes regulades i negociades.

Foto: pxfuel.com

És fonamental un fort estímul a la recerca i al desenvolupament tecnològic. Que integrin la digitalització de les economies i els seus últims desenvolupaments, sense que resultin en la precarietat i vulnerabilitat del sistema laboral. Un augment gradual dels treballadors en les decisions clau de l'empresa. Hauria de prestar-se particular atenció a l'estructura empresarial per a tractar d'evitar els greus efectes negatius de les estructures oligopòliques. Aquest model requereix que el capital privat —nacional i internacional— accepti que això exigeix un canvi de plantejaments, però que percebi, també, que les seves possibilitats de desenvolupament no es veuen minvades, sinó que, al contrari, podrien veure's incrementades amb una demanda interna sòlida i estable.

Per a tot això es requereix l'existència d'un sector públic capdavanter i realment director de l'orientació de l'economia. Amb una concepció profundament renovada, molt més participativa i controlada socialment de la democràcia. Una estratègia alternativa suposa també un paper radicalment diferent per al sector públic, de major participació en l'activitat econòmica, actiu i expansiu, generant a través de la seva despesa i inversions directes, al costat d'incentius a l'actuació privada en el seu cas, una gran part de la demanda que assenyallem com a eix central d'aquesta alternativa. Empreses públiques estratègiques i ens

públics de finançament, haurien de completar una àmplia presència de les administracions en la vida econòmica.

Els salaris han de cobrir les necessitats i condicions de vida del treballador amb dignitat i distribuir els fruits dels avanços productius, fins i tot en els salaris més baixos. És necessari ser conscient que en les condicions actuals de producció les necessitats de treball productiu disminueixen constantment, la qual cosa obliga a plantejar-se el tema de quins poden ser els criteris i mecanismes adequats per a la distribució del producte social en el futur.

Des de múltiples fronts, existeixen ja grups socials importants que qüestionen l'actual societat de consum, per què no avançar en aquesta direcció?

Un crit d'atenció sobre les noves formes d'activitat econòmica que no corresponen al treball assalariat tradicional i s'han anat generant des de finals del segle XX. Són activitats autogenerades, directament vinculades al mercat. Aquestes múltiples formes estan conduint a la des-salarització formal dels treballadors, sense els drets socials que a aquests corresponen. El seu número està creixent ràpidament passant a constituir un sistema de relacions socials que altera la salarització tradicional introduint molt subtilment canvis molt profunds en la naturalesa de les relacions socials. Sembla imprescindible un debat sobre aquestes noves formes d'activitat laboral i una identificació precisa de les seves conseqüències.

Aquest model obliga a plantejar també un nou model de consum, la qual cosa implicaria al seu torn un canvi en els béns produïts. Dins d'un gran respecte a la llibertat individual, pensem a estimular el consum d'una societat més solidària, dirigit a cobrir les necessitats que es plantegen en una societat avançada, respectant la naturalesa,

valorant molt més el desenvolupament personal que l'acumulació creixent de béns, menys obsessionada per l'ultraconsum indiscriminat i il·limitat,. Des de múltiples fronts, existeixen ja grups socials importants que qüestionen l'actual societat de consum, per què no avançar en aquesta direcció?

Foto: Wikimedia Commons – Jorge Franganillo

Resumint: Un model d'opcions socials expressades per mitjà d'un sistema democràtic renovat i una planificació social innovadora i eficient és la base del model autocentrat que es proposa. Amb l'orientació i l'impuls d'un àmbit públic molt actiu, que concedeixi la prioritat a aconseguir bones condicions de vida per a la majoria de la població. Que basant-se en l'ocupació i la demanda interna, creï escenaris que condueixin als actors econòmics a ajustar-se a la lògica que emergeix d'un disseny social de l'economia, mentre que l'activitat privada —que integra el capital privat nacional i internacional— operi per a aconseguir els seus objectius particulars, sempre dins d'aquells.

Davant aquesta mena de models, amb freqüència s'assenyala que no són possibles , que constitueixen una «utopia» (per descomptat en sentit pejoratiu), que la nostra integració en l'economia mundial ho impedeix.

Les propostes han de ser viables perquè siguin vàlides, per descomptat. Però la viabilitat no és un element fixat per sempre, sinó que depèn en gran part de la composició de forces existent en la societat. D'aquí que un programa econòmic veritablement alternatiu només podrà establir-se a partir d'una composició de forces socials i polítiques que secundi tal opció, tant per mitjà de les formes organitzades tradicionals, com per noves i imaginatives fórmules des de la base. La transformació social mai ha estat, ni serà un element tècnic, sinó que depèn d'una ferma voluntat social.

No és una transformació senzilla, per descomptat. Com a primera premissa requeriria una important presència dels qui pretenen una societat i una forma de vida diferent, no sols moderades reformes en els marges del model actual. Pel mateix, els agents capaços si es fes càrrec del nou projecte són també uns altres, que han d'obrir-se pas en oposició oberta als actuals actors del poder. Probablement això requereix construir des de fora del poder una força capaç de disputar-lo enfront de la resistència tenaç dels qui gaudeixen de la situació actual i les seves tendències. En definitiva, un projecte alternatiu ha d'assumir el seu caràcter d'opció global, en les seves dimensions econòmiques, socials i polítiques: la qual cosa suposa revertir la major part de les tendències i direccions en què camina la proposta neoliberal.

Utopia per utopia, encara sembla més realista considerar que es pot canviar el model globalitzador neoliberal que creure que amb el model actual s'aconseguirà el benestar de la majoria de la població en els diferents països.

Foto de portada: Flickr – Fabio Venni

Vols que t'informem de les novetats de Catarsi Magazín?

Correu electrònic

He llegit i estic d'acord amb l'avís legal i la política de privacitat del web.

**SÍ, VULL ESTAR AL CORRENT DE
TOT!**

Les dades personals s'utilitzaran per l'enviament d'informació i promocions. El responsable és Cultura 21, SCCL. L'usuari pot revocar el seu consentiment en qualsevol moment i exercir els drets que l'assisteixen mitjançant correu electrònic a redaccio@catarsimagazin.cat. Pot consultar aquí la política de privacitat.

Miren Etxezarreta

Economista i membre del Seminari d'Economia Crítica Taifa.
Catedràtica emèrita de la Universitat Autònoma de Barcelona.